

ПРЕВЕНЦИЈА ПОЈАВА УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ СА ОСВРТОМ НА ОБАВЕШТАЈНЕ И БЕЗБЕДНОСНЕ СЛУЖБЕ КАО НОСИОЦЕ ФУНКЦИЈА БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак: Дефиниција која одређује људску безбедност као потребу заштите виталне сржи свих људских живота, на начине који унапређују људску слободу и уопште људско остварење, заправо представља суштину овоземаљског живота и егзистенције у веома комплексним цивилизацијским условима. Имајући у виду чињеницу, у погледу распрострањености и динамичности угрожавања и претњи људској безбедности, те процена свеобухватне несигурности на глобалном нивоу, превенција појава угрожавања безбедности као значајна људска делатност, мора делотворно усмеравати фокус пажње ка текућим и новим претњама безбедности, у интересу добробити појединаца и заједница. Истовремено обавештајне и безбедносне службе као неизоставни носиоци функција безбедности, кроз своје активности имају тенденцију да свакодневно утичу на животе људи који су потенцијално угрожени, на њихов опстанак, живот и достојанство, што се напоследку одражава на степен хуманог развоја, управљања и владавине права, у по много чему турбулентном савременом друштву, суоченом са бројним противуречностима и потешкоћама.

Кључне речи: превенција, безбедност, угрожавање безбедности, обавештајне службе, службе безбедности

Увод

Превенција или превентива је термин који је изведен из латинске речи *praeventio*, која би могла да се преведе у ужем значењу као предупредивање, спречавање, или у ширем значењу као спречавање неке болести или поремећеног понашања или појаве која оставља последице по неке особе, групе или друштво.

* zdjbelajac@gmail.com

Још у току XV века у енглеској социо и криминалној политичкој пракси употребљаван је израз *prevent* којим се жели нагласити сваки онај садржај којим ће се у наредном периоду спречити кажњива понашања у ужем смислу њиховог одређења. Неки аутори под превенцијом подразумевају само ону врсту активности која се предузима у правцу спречавања криминалитета од стране јавности, локалне заједнице, органа и служби уопште.¹ С аспекта политике сузбијања криминалитета или уопштено превенција појава угрожавања безбедности, превенција не подразумева, искључиво свеукупност мера, средстава и техника у оквиру система кривичног правосуђа, већ и изван тог оквира, са јединственим циљем да се предупреду и смање различите врста штета прузроковане самим угрожавањем безбедности у ширем смислу.

Да бисмо боље разумели основну типологију превенције криминалитета, треба појаснити, да под мерама превенције криминалитета, уопштено подразумевамо, све оне делатности државних и других органа, односно примарних и секундарних субјеката политике сузбијања криминалитета, како смо их другачије назначили, које су усмерене на сузбијање негативних и инкриминисаних друштвених појава, које имплицирају штетне последице, а самим тим и изазивају друштвену реакцију.² Како ће мере друштвене превенције криминалитета/угрожавања безбедности бити издиференциране и спроведене зависи од стратегија за спречавање криминалитета/ угрожавања безбедности, које доносе поједине државе. У складу са тим, превентивне стратегије се класификују на различите начине, а мере превенције се деле и испољавају кроз више аспеката. У том домену, обавештајне и безбедносне службе имају и остварују круцијалну улогу.

Историјски посматрано улога обавештајних служби и служби безбедности, неспорно је веома значајна и она се може тумачити двојако, како у домену превенције угрожавања безбедности, тако и у очувању тоталитарних и недемократских режима широм света. Истини за вољу, веома често су те службе служиле као важно средство влада, чији је примарни циљ био репресија и контрола над својим грађанима. Међутим, са порастом безбедносних изазова, ризика и претњи, те са редифинисањем друштвених односа и хијерархије људских потреба у савременом свету, променили су се и приоритети, а самим тим улога, значај и начин деловања обавештајних и безбедносних служби у глобалном окружењу. Ранија полазишта да је главни задатак служби да бране државу од претњи њеној националној безбедности, уступила су значајан простор међународном партнерству и сарадњи, односно бризи за очување глобалне заједнице и заштити наднационалних интереса.

¹ Jon fon Dajk (*hol. Jan J. M. van Dijk*), Jap da Vard (*hol. Jaap de Waard*), „A two-dimensional Typology of Crime Prevention Projects“, *Criminal Justice Abstracts, September 1991*, National Institute of Justice, United States of America, pp. 483–503.

² Жељко Бјелајац, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2015, str. 193

Превенција појава угрожавања безбедности

Функција безбедности - превенција појава угрожавања је толико широка да се практично не може дефинисати и подразумева превенцију на свим пољима људске делатности у свим временским раздобљима. Субјекти и снаге превенције су државни органи, цивилно друштво, медији, финансијско-банкарске и царинске институције, образовно-васпитне институције и грађани. Да би правовремено реаговали и успешно спречили појаву угрожавања безбедности, потребно је извршити анализу и процену угрожености безбедности виталних друштвених вредности и планирати и организовати превентивне мере. Као одговор на појаве угрожавања имамо стварање одговарајућих заштитних система у виду организованих система безбедности, као што је безбедносно-обавештајни систем, који предузимају одговарајуће мере за њихово отклањање. Преко безбедносно-обавештајних система, државни органи предузимају мере супротстављања и заштите од угрожавања.³

1. Препознавање облика и носилаца угрожавања;
2. Правовремено и реално процењивање намера носилаца угрожавања, откривање њихових циљева и планова;
3. Утврђивање стратегије коју ће примењивати ради одређивања и примењивања контрастратегije или мера за елиминисање њених резултата;
4. Превентивно деловање ради спречавања припремања и организовања носилаца угрожавања, као и њихове дискредитације и разобличавања у домаћој и међународној јавности;
5. Ефикасно онемогућавање спреге између унутрашњих и спољних носилаца угрожавања безбедности; и
6. Енергична борба против свих облика како неоружане, тако и оружане делатности (агресије).

Службе безбедности и обавештајне службе као саставни део безбедносно-обавештајног система, имају задатак да анализирају, прате и реализују напред наведене активности. Међутим, погрешна је представа да се заштитна функција државе остварује само преко субјеката безбедности, а да се запоставља улога других државних органа, организација и институција, која је у том домену веома важна.

Безбедносно-обавештајни систем представља прописима дефинисан делокруг надлежности и међусобних права свих обавештајних и безбедносних служби и других установа државе или другог одговарајућег ентитета које су ангажоване да прикупљају, процењују и дистрибуирају обавештајне податке, као и да извршавају друге захтеве који им се ставе у надлежност.⁴ Безбедносно-обавештајни систем обједињава све обавештајне и безбедносне организације и институције, средства и методе које они примењују у обавештајном раду, механизме координације и контроле над њима, као и пратећу законску регулати-

³ Владимир Тешић, *Етиологија и превенција појава угрожавања безбедности*, Истраживачки центар за питања безбедности Западног Балкана, Београд, 2005, стр. 13.

⁴ Милан Милошевић, *Систем државне безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2001, стр. 39.

ву. Структуру и функционисање савремених безбедносно-обавештајних система детерминишу различити фактори као што су: традиција, комплексни односи на друштвеном и политичком плану унутар земље, међународна позиција, итд.

Законом о основама уређења служби безбедности Републике Србије⁵, уређују се основе безбедносно-обавештајног система Републике Србије, усмеравање и усклађивање рада служби безбедности у Републици Србији и надзор над њиховим радом. Овим Законом, утврђено је постојање три безбедносно-обавештајне службе. Прва је Безбедносно-информативна агенција (БИА)⁶, која представља цивилну службу директно подређену Влади. Војнобезбедносна агенција (ВБА)⁷ и Војнообавештајна агенција (ВОА)⁸ војне су службе, организоване као органи управе у саставу Министарства одбране и подређене министру одбране и Влади. Координација њиховог рада и надзор над радом служби

⁵ Сл. гласник РС бр. 116/07, 72/12

⁶ Безбедносно-информативна агенција је настала 2002. године трансформацијом Ресора државне безбедности (РДБ) у независну владину агенцију када је РДБ издвојен из Министарства унутрашњих послова Републике Србије (МУП) и од њега створена БИА. Аутономан статус који БИА има обезбеђује јој то да буде посебна републичка организација која је подређена непосредно Влади. На челу БИА налази се директор кога поставља и разрешава Влада. По својим задацима, она представља централну безбедносно-обавештајну службу, надлежну како за обавештајне, тако и за контраобавештајне и безбедносне послове. Припадници БИА имају право да примењују полицијска овлашћења приликом обављања безбедносних послова. У те послове спадају откривање, праћење, спречавање и пресецање делатности организација и лица усмерених ка вршењу организованог криминала и кривичних дела са елементом иностраног, унутрашњег и међународног тероризма и најтежих облика кривичних дела против човечности и међународног права, као и против Уставом утврђеног поретка и безбедности Републике Србије. Predrag Petrović, „Bezbednosno-obaveštajne službe Republike Srbije“, www.bezbednost.org/upload/document/cv_bezbednosno_obavestajne.pdf/29/10/2016

⁷ Војнобезбедносна агенција је контраобавештајна служба Војске Србије, која је настала из Контраобавештајне службе (КОС) Војске Југославије (ВЈ). Реформом служби безбедности извршеном 2002. године КОС је преименована у ВБА и измештена из Управе безбедности Генералштаба ВЈ, те стављена под директну контролу министра одбране. Тако данас ВБА представља организацијску јединицу и стручни орган Министарства одбране, који је надлежан за контраобавештајну и противтерористичку заштиту Војске Србије и Министарства одбране. У њене задатке спада и откривање, истраживање и документовање кривичних дела почињених против уставног уређења и безбедности Републике Србије и против човечности и међународног права, као и најтежих кривичних дела са елементима организованог криминала. Током обављања тих задатака припадници ВБА могу употребити оружје у нужној одбрани и у крајњој нужди, као и приликом лишавања слободе лица затеченог у извршењу кривичног дела, које пружа оружани отпор. Ibid.

⁸ Војнообавештајна агенција (ВОА) представља обавештајну службу Војске Србије која се налази у саставу Министарства одбране. Њен главни задатак је да прикупља, анализира, процењује и доставља податке и информације (војног, војнополитичког, војноекономског или научно-технолошког карактера) о потенцијалним и реалним опасностима, активностима и плановима или намерама страних држава и њихових оружаних снага, међународних и страних организација, група и појединаца, које су усмерене против Министарства одбране, Војске Србије, суверенитета, територијалног интегритета и одбране Републике Србије. Стратешки преглед одбране предвиђа спајање две војне агенције – ВБА и ВОА – у једну службу „мешовитог типа“, у којој би, дакле, биле обједињене војна обавештајна и војна контраобавештајна функција. Та идеја, међутим, није нашла своје место у новом Закону о основама уређења служби безбедности Републике Србије, који у члану 4. говори о овим војним службама. Ibid.

уређени су наведеним Законом, док су начин њихове организације, задаци и овлашћења, као и друга питања уређени посебним законима.

Службе безбедности део су јединственог безбедносно-обавештајног система Републике Србије. Обављају послове и задатке у границама своје надлежности, у складу са законом и имају статус правних лица. Рад служби безбедности је под демократском цивилном контролом Народне скупштине, председника Републике, Владе, Савета за националну безбедност, других државних органа и јавности, у складу са законом.

Обавештајне службе као носиоци функција безбедности

Обавештајне службе егзистирају од самог настанка држава и оне представљају продукт сложеног и дуготрајног еволутивног процеса. Њихово успостављање се показало као неопходан фактор за продуктивно и ефикасно функционисање државе, како на унутрашњем, тако и на међународном плану. Глобализација као процес који је у данашње време довео до великих промена у друштвима, култури и светској економији, између осталог је узроковао драматичан пораст потреба за поседовањем што веће количине информација о другим државама или политичким противницима, што је интензивирало експанзију обавештајних служби.

Под обавештајном службом подразумевају се државне институције које се путем континуиране активности баве прикупљањем нарочито важних и чуваних података о другим државама. Она представља ослонац државном апарату који своје деловање темељи на релевантним и правовременим информацијама. Обавештајне службе великих и хегемонистичких светских сила одликује изразито офанзивни и агресивни карактер, а мањих и слабијих земаља одбрамбени карактер, тј. активности усмерене на детектовање и неутралисање тајног субверзивног деловања држава агресора који дестабилизује и угрожава безбедност нападнуте земље.⁹ Треба апострофирати да је обавештајна делатност као процес усмерена, како према актуелним, тако и према потенцијалним противницима, а категорија потенцијалних противника је врло широка и сублимира у себи, поред осталих, чак и савезничке и партнерске земље. Суштинска делатност обавештајне службе до почетка XX века била је прикупљање информација, а битне трансформације на том плану догодиле су се између два светска рата да би ескалирале последњих неколико деценија. Најбитније функције које су придодате обавештајним службама су многе субверзивне активности, као што су тероризам, диверзије, саботаже, стварање кризних ситуација, као и разноврсна психолошко-пропагандна дејства.¹⁰ Због неопходности постојања, њиховог значаја и продуктивности у обавештајне службе се много улаже. Ради заштите националне безбедности и превенције појава угрожавања безбедности, оне обављају веома комплексне задатке. Истовремено, обавеш-

⁹ Марко Крстић, „Обавештајна служба као фактор примене силе у међународним односима“, *Војно дело 1/2016*, Министарство одбране Републике Србије, Београд, 2016, стр. 39-61.

¹⁰ Radomir Milašinović, *Američki pohod na svet*, ZAD, Beograd, 1996, str. 198.

тајне службе веома често своје операције реализују кроз незаконито, агресивно и прикривено деловање, што је у противречности са постулатима отвореног и демократског друштва. Имајући у виду овај парадокс, као и чињеницу да располажу са информацијама од „критичне важности“, уз поседовање огромне моћи и значајних овлашћења, која се могу злоупотребити, све више се у средште пажње поставља питање како обавештајне службе подвести под демократску контролу?

Зарад потпунијег сагледавања предметне материје издвојићемо неке од карактеристика обавештајне службе:

1. То је специјализовани орган државне управе и најзначајнија професионална обавештајна институција;
2. Тајност је једно од кључних обележја службе и у корелацији је са фактором изменађења;
3. Њом фактички координира и руководи најужи политички естаблишмент земље;
4. Релативно су самосталне у односу на друге структуре државног апарата;
5. Представљају синоним за активности којима се легалним и нелегалним средствима и методама акумулирају првенствено тајни и недоступни подаци;
6. За реализацију својих делатности има законска овлашћења. Њени методи и организација су обухваћени законима и подлежу парламентарној контроли;
7. Она је инструмент у функцији реализације виталних интереса државног естаблишмента;
8. Превентивност је њена примарна функција;
9. Обавештајна и субверзивна делатност су два основна вида њене делатности;
10. Примењује веома специфичне методе и средства;
11. Ради продуктивнијег обављања својих активности имплементира најновија научна и техничка достигнућа;
12. Њене припаднике одликује висок степен професионализма и специјализованости.

Дакле, обавештајне службе су неопходне и њих се нико не одриче, али поред те чињенице, политичке структуре на њих не гледају увек благонаклоно, нарочито у ситуацијама када греше, квалификујући их као некомпонентне. Међутим, грешке су саставни део рада и најбољих обавештајних служби, чак и у оним ситуацијама када оперишу са потпуно тачним и поузданим сазнањима. Што се тиче јавног мњења, обавештајне службе на том пољу не налазе подршку, превасходно због тајности у њиховом раду, као и због прикривених тајних акција, чији модалитети извршења и последице које изазивају у очима јавности производе ефекат одбојности.¹¹ С друге стране, значај обавештајних служби за развој стабилног демократског друштва је немерљив, нарочито у времену „галомирајућег“ тероризма и глобализације организованог криминала, што су две доминантне претње, по државу и међународну безбедност. Поред тероризма, борба против организованих криминалних активности, попут трговине наркотицима, трговине људима, трговине оружјем, прања новца, корупције,

¹¹ Веселин Конатар, Жељко Ковачевић, „Политички одлучиоци и обавештајне агенције“, *Култура полиса, год. IX, посебно издање 1*, Култура – Полис Нови Сад, Институт за европске студије Београд, 2012, стр. 365-381.

примарни је задатак обавештајних служби. Тим пре, јер наведене криминалне делатности најдрастичније угрожавају основне вредности друштва у целини. Ови проблеми погађају све земље, а њихови ефекти дубоко прожимају и потресају целокупно друштво, угрожавајући демократску стабилност, владавину закона, односно развој и напредак грађанског друштва.

1. ISI
Директорат ISI је главна обавештајна служба у Пакистану основана 1948. године. Њена дужност је да прикупља круцијалне информације у вези са националном безбедношћу за потребе Владе Пакистана. „ American Crime News “ су прогласили пакистанску обавештајну службу за најбољу и најјачу службу те врсте у свету. Седиште ISI је у Исламабаду.
2. CIA
Од свих служби које се баве безбедношћу у САД, попут <i>FBI, DIA, NSA</i> , најистакнутија и најпознатија је <i>CIA</i> . <i>CIA</i> је основана 1947. као једна од најбољих и најнезависнијих агенција на свету. Примарна функција је анализа података о страним држављанима, анализа података које захтева највише руководство САД, као и посебне операције за председника САД. Агенција се налази неколико километара од Вашингтона.
3. MI6
Британски MI6 је основан нешто пре Првог светског рата како би се бавили активистима Немачке владе. Главни штаб им се зове „SIS Building“ и налази се у Лондону. MI6 је био блиско умешан у разне догађаје у XX и XXI веку, али то није обзнањено пре 1994. Агенти MI6 су задужени да помно воде рачуна о унутрашњим и спољашњим терористичким активностима, као и о организацијама и државама које би могле да угрозе националну безбедност британског краљевства.
4. ФСБ
Руски <i>ФСБ</i> је најкраће речено наследник некадашњег <i>КГБ</i> који је деловао за време СССР. Основан 1995, <i>ФСБ</i> је посвећена посебно контратероризму и раду на заштити интереса Руске Федерације. Према неким подацима <i>ФСБ</i> има 250.000 агената који раде тајно у земљи или као страни шпијуни у многим земљама света. Окренути су борби против терориста, трговаца дрогом...
5. BND
Немачки <i>BND</i> формиран је током Другог светског рата како би шпијунирао стратегију и планове непријатеља, а налазе се близу Минхена. Буџет немачке федералне службе мери се у милијардама. Користе најмодернију опрему како би шпијунирали непријатеље у корист владе, и сматрају се једном од најбоље организованих обавештајних служби на свету.
6. RAW
<i>RAW</i> представља обавештајну службу у Индији која је основана 1968. Ова обавештајна служба одговара само премијеру Индије док нема никакву одговорност према парламенту у тој земљи. Њена највећа одговорност и задужење је да се бави прикупљањем података о могућим терористичким нападима. Главна „мета“ <i>RAW</i> је суседни Пакистан.
7. DGSE
Ова француска обавештајна служба посебно је задужена за најосетљивија питања која се тичу државне безбедности. Она није позната као остале обавештајне агенције али је, како тврде њени званичници, успела да спречи 15 терористичких напада у Француској. Под собом има око 5.000 агената.

8. ASIS
Ова аустралијска обавештајна служба основана је 1951. од стране извршне власти Комонвелта. И поред многих контроверзи она је једна од најбољих обавештајних агенција на свету.
9. MSS
Кинеска обавештајна служба чији се главни штаб налази у Пекингу. Примарни циљ је контраобавештајна делатност и заштита државних и политичких интереса. MSS ради паралелно са бироом за јавну безбедност. Агенција је основана од стране Комунистичке партије.
10. MOSSAD
Добро позната израелска обавештајна служба која се пре свега бавим прикупљањем контра терористичких података, као и многим тајним операцијама. Директор агенције извештај подноси премијеру земље. Њихови агенти су укључени у прикупљање значајних података у корист Израела. Њихова најбоља јединица је Metsada која је задужена за многа убиства и тајне операције широм света.

Табела 1.: *Преглед десет најмоћнијих обавештајних служби на свету*¹²

Нове претње последица су развоја, а имају и заједничке карактеристике. Њихова главна карактеристике су непредвидљивост, асиметричност и глобална распрострањеност. За разлику од периода хладног рата у овом случају носиоци угрожавања нису директно државе, већ су то најчешће различити колективитети које карактеришу сложена организациона структура и различити интереси (економски, верски, политички и сл.). Ове савремене претње представљају велики изазов за традиционалне обавештајно-безбедносне структуре.¹³ Као флагрантан пример, навешћемо тероризам који у данашње време дефинитивно представља највећу претњу глобалној безбедности и миру, а самим тим то је и претња сваком становнику било које земље на свету. Терористички акти се намерно извршавају на начин да максимизирају тежину као и дужину психолошког утицаја. Серија координисаних терористичких напада против Сједињених Америчких Држава од 11. септембра 2001. године, „црним словима“ остаће забележена у историји човечанства. Истовремено тај трагични догађај означава преокрет у приоритетима обавештајних служби, јер након тог датума, тероризам дефинитивно постаје водећи непријатељ у глобалним размерама.

Службе безбедности као носиоци функција безбедности

Као што постоје потешкоће у дефинисању безбедности, тако постоје и различити приступи у дефинисању служби безбедности у XXI веку. Упростићемо гледиште да су то искључиво владине организације које штите државу и њене тајне од непријатеља је сужено. У протеклој деценији је дошло до „екс-

¹² <http://www.abcnewspoint.com/top-10-best-intelligence-agencies-in-the-world-2015/30/10/2016>

¹³ Александар Крштенић, Мартин Матијашевић, „Проблеми обавештајних служби у процесу прилагођавања савременим изазовима, ризицима и претњама“, *Војно дело*, вол. 66, бр. 1, Министарство одбране Србије - Војноиздавачки завод, Београд, 2014, стр. 105-125.

плозије“ забринутости за безбедност у сваком домену. Угрожавања безбедности су у перманентном порасту, са аспекта учесталости, озбиљности и софистицираности, што у средиште пажње поставља осетљиву природу улога служби безбедности, као носилаца функција безбедности.

Безбедност означава и службу безбедности која се може схватити као политичка функција државе, односно као скуп активности и мера којима се држава штити од актуелних или потенцијалних непријатеља и као специјализована организација која обавља послове – примењује мере, радње и средства – којима се остварује функција безбедности. Служба безбедности делује на откривању, спречавању и сузбијању активности које угрожавају постојеће државно и друштвено уређење не само од унутрашњих политичких противника који делују са противуставних позиција (сепаратисти и терористи) него и од обавештајних и субверзивних активности страних држава, односно њихових специјализованих установа и служби. Да би се супротставила таквој угрожавајућој делатности, држава оснива специјализоване установе и организације у оквиру свог апарата ради вршења заштитне функције.¹⁴ Истовремено, како се безбедносни изазови у свету развијају и приватне службе безбедности суочавају се са свакодневним критичним инцидентима, где се позивају да ефикасно реагују. Њихова улога у пружању услуга безбедности постала је важнија са све већим бројем трагичних догађаја у вези са тероризмом широм света. На пример, током напада 11. септембра на Светски трговински центар, десетине приватних чувара је изгубило живот, заједно са полицајцима, ватрогасцима и припадницима различитих грана безбедносних служби. Због тога институционалне политике, што пре треба да редефинишу сектор безбедносних служби и да препознају индустрију приватних служби безбедности, као одговорно и професионално занимање, упоредиво са јавним службама безбедности. Наиме, безбедносне компаније треба да буду важан стуб за безбедност локалних и глобалних друштава, те да са органима за спровођење закона и власти формирају моћну баријеру против многих модерних безбедносних изазова.

Непосредни циљеви службе безбедности су правовремено откривање и спречавање угрожавајућих намера и активности унутрашњих и спољних противника, тј. актуелних и потенцијалних непријатеља, као и обавештавање носилаца политичке власти о свим предузетим мерама и резултатима на том плану. Служба безбедности подједнако делује на откривању, спречавању и сузбијању обавештајне делатности страних обавештајних служби (контраобавештајна служба, посебно служба за контрашпијунажу), али и угрожавајуће делатности чији су носиоци унутрашњи екстремисти и припадници екстремне политичке емиграције (служба за заштиту уставног поретка), затим унутрашњег и међународног тероризма (противтерористичка обавештајна служба), обезбеђењу носилаца највиших државних функција (служба обезбеђења личности и објеката), а у многим земљама и најтежих облика привредног и организованог имовинског криминалитета. Служба безбедности у основи користи све

¹⁴ Владимир Тешић, *Етиологија и превенција појава угрожавања безбедности*, Истраживачки центар за питања безбедности Западног Балкана, Београд, 2005, стр. 16.

методе карактеристичне за тзв. унутрашњу обавештајну службу, тј. конспиративне методе (агентурни, тајно коришћење техничких средстава и др.), затим неке методе карактеристичне за тзв. легално прикупљање обавештајних сазнања („иследни метод“ и др.) и многе методе карактеристичне за активност органа јавне безбедности (проверавање кроз базе података, „инфилтрација“ у одметничку групу и сл.). Конкретније служба безбедности у свом раду првенствено користи обавештајну мрежу, која је основно, најефикасније и најбитније средство за откривање и утврђивање подривачке делатности. На том плану служба безбедности ствара мрежу тајних извора података – агентуру према захтевима који су јој стављени у надлежност.¹⁵ Међутим, како службе безбедности имају право на примену мера тајног прикупљања података, којима се привремено ограничавају поједина људска права и слободе, може доћи до великих злоупотреба. Због тога се демократска контрола службе безбедности суочава са два крупна проблема који ограничавају ефикасност њеног рада. Непостојање јасних критеријума за одређивање нивоа тајности докумената, је први проблем који настаје у контроли рада службе безбедности. Поступак класификације и декласификације, издавање сертификата за приступ класификованим подацима и прописане казне за одавање тајни су дефинитивно други проблем. Зато одређење, да службе безбедности обављају послове и задатке у границама своје надлежности, у складу са законом, у реалним оквирима је између осталог пуно бројних противуречности.

Закључак

У данашње време нико не спори значај безбедности у хијерархији људских потреба. Та перцепција је несумњиво одговор на експанзију безбедносних изазова, ризика и претњи у савременом друштву. То је заправо нови приступ националној и међународној безбедности који даје примат људским бићима и њиховим сложеним друштвеним и економским интеракцијама. Раширене и динамичне претње у контексту угрожавања безбедности, захтевају делотворну акцију која је од фундаменталног значаја за људске животе и одрживи развој. „Одрживи развој подразумева такав развој друштва који расположивим ресурсима задовољава људске потребе, не угрожавајући природне системе и животну средину, чиме се осигурава дугорочно постојање људског друштва и његовог окружења“.

Разнолика природа појава угрожавања безбедности логично условљава и различите реакције ка њиховом спречавању. С тим у вези, не можемо говорити о универзалној методологији имплементације превенције. Концепт превенције појава угрожавања безбедности изнад свега подразумева и захтева координиране активности усмерене на спречавање појава које нису у складу са законодавством, а по својој суштини наносе штету грађанима, друштвеним групама или друштву у целини.

¹⁵ Ibid

Обавештајне и безбедносне службе на темељу наведеног имају круцијалну улогу и значај. Мобилност и инвентивност организованих криминалних група, те бескрупулозност терористичких тенденција и непредвидивост терористичких аката, условљавају модерну трансформацију безбедносног апарата који мора применити високо софистициране технологије за надзор и праћење, активности и информација, свих субјеката који угрожавају безбедност. Обавештајне и безбедносне службе као носиоци функција безбедности такође морају имати јасно дефинисане границе, како би се осигурало поштовање људских права и основних слобода грађана, чиме се између осталог подстиче ослобађање осећаја страха и несигурности.

Литература:

1. Bjelajac, Željko (2015): *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad.
2. Milašinović, Radomir (1996): *Američki pohod na svet*, ZAD, Beograd.
3. Petrović, Predrag (2016): „Bezbednosno-obaveštajne službe Republike Srbije“, www.bezbednost.org
4. Van Dijk, Jan J. M.; De Waard, Jaap (1991): „A two-dimensional Typology of Crime Prevention Projects“, *Criminal Justice Abstracts, September 1991*, National Institute of Justice, United States of America, pp. 483–503.
5. Konatar, Veselin; Kovačević, Željko (2012): „Politički odlučioци i obaveštajne agencije“, *Kultura polisa, god. IX, posebno izdanje 1*, Kultura – Polis Novi Sad, Institut za evropske studije Beograd, 2012, str. 365-381.
6. Krstić, Marko (2016): „Obaveštajna služba kao faktor primene sile u međunarodnim odnosima“, *Vojno delo 1/2016*, Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Beograd, 2016, str. 39-61.
7. Krštenić, Aleksandar; Matijašević, Martin (2014): „Problemi obaveštajnih službi u procesu prilagođavanja savremenim izazovima, rizicima i pretnjama“, *Vojno delo, vol. 66, br. 1*, Ministarstvo odbrane Srbije - Vojnoizdavački zavod, Beograd, 2014, str. 105-125.
8. Milošević, Milan (2001): *Sistem državne bezbednosti*, Policijska akademija, Beograd.
9. Sl. glasnik RS br. 116/07, 72/12
10. Tešić, Vladimir (2005): *Etiologija i prevencija pojava ugrožavanja bezbednosti*, Istraživački centar za pitanja bezbednosti Zapadnog Balkana, Beograd.
11. <http://www.abcnewspoint.com>

PREVENTION OF THE OCCURRENCE OF ENDANGERING SAFETY WITH REGARD TO THE INTELLIGENCE AND SECURITY SERVICES THAT IMPLEMENT SECURITY FEATURES

Summary: Definition which defines human security as well as the need to protect the vital core of all human lives in ways that enhance human freedoms and human fulfillment in general actually represents the essence of earthly life and existence in a very complex civilization terms. Bearing in mind that, in terms of distribution and dynamic threats and threats to human security, and a comprehensive assessment of the uncertainty at the global level, to prevent the emergence of threats to security as an important human activity, must effectively direct the focus of attention to the current and new security threats in the interest of the well-being of individuals and communities. At the same time intelligence and security services as an indispensable security holders, through their actions tend to affect the daily lives of people who are potentially in danger, their survival, life and dignity, which is ultimately reflected in the level of human development, governance and the rule of law in In many ways turbulent modern society faced with a number of contradictions and difficulties.

Key words: prevention, safety, endangering safety, intelligence, security services